

Analiza zjawiska kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią w świetle teorii oraz dotychczasowych wyników badań

Katarzyna Pilarczyk

Instytut Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Treści pornograficzne, czyli takie, które mają jawnie seksualny charakter i których nadrzędnym celem jest wywołanie przynajmniej u części odbiorców podniecenia seksualnego, w założeniu są kierowane do grona osób dorosłych. Jak jednak wskazują wyniki licznych polskich i światowych badań prowadzonych wśród najmłodszych, znaczna część dzieci i młodzieży już na dość wczesnym etapie rozwoju styka się z tego rodzaju materiałami. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest łatwy dostęp do pornografii w internecie. Opisany fenomen rodzi pytania o konsekwencje i wpływ takich doświadczeń na rozwój psychoseksualny młodego człowieka. Rzetelna analiza prezentowanego problemu wydaje się jednym z kluczowych elementów w projektowaniu szeroko rozumianych działań profilaktycznych i edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży.

SŁOWA KLUCZOWE:

PORNOGRAFIA, INTERNET, ROZWÓJ SEKSUALNY

Wstęp

Flood i Hamilton (2003) piszą, że dzieci od zawsze poszukiwały treści związanych z seksualnością, ale obecnie dotarcie do wszelkiego rodzaju materiałów o charakterze pornograficznym jest prostsze, tańsze i umożliwia zachowanie większego poczucia anonimowości niż kiedykolwiek wcześniej, a wszystko to dzięki potężnemu narzędziu, jakim jest internet. Daje on swoim użytkownikom ogromne

możliwości, ale stwarza również określone zagrożenia. Szczególnie wrażliwą grupą są tu najmłodszy użytkownicy sieci (Włodarczyk, 2013), co w pewnym stopniu ujawnia się w obawach rodziców.

Według CBOS w 2015 r. 79% rodziców dzieci w wieku 6–12 lat, 74% rodziców dzieci w wieku 13–15 lat i 65% rodziców dzieci w wieku 16–18 lat stwierdziło, że obawia się zagrożeń, z jakimi mogą spotkać się ich dzieci w internecie. Wśród respondentów, którzy odczuwają takie niepokoje, 33% dostrzega problem kontaktu dzieci ze szkodliwymi treściami, w tym z pornografią i treściami erotycznymi (dokładnie takie lęki deklaruje 17% respondentów mających wspomniane obawy).

Wyrazem tych niepokoju są wszelkiego rodzaju próby całkowitego zablokowania dzieciom dostępu do materiałów pornograficznych. Rodzice starają się osiągnąć ten cel przez instalowanie programów kontroli rodzicielskiej, z pomocą których mogą znacznie utrudnić dziecku dotarcie do nieodpowiednich treści, zarówno na urządzeniach domowych, jak i mobilnych. Warto tu zaznaczyć, że – jak wynika z badań Fundacji Orange (2016) – chociaż 63% rodziców deklaruje kontrolę komputera, to już tylko 23% sprawdza smartfon dziecka, 18% – tablet, a 8% – konsolę. Co ciekawe, w tych samych badaniach zaledwie 8% rodziców zadeklarowało, że ich dzieci napotykały szkodliwe treści w internecie. Biorąc jednak pod uwagę doniesienia z Polski i świata, odsetek dzieci – które intencjonalnie lub nieintencjonalnie – docierają w sieci do materiałów pornograficznych jest znacznie wyższy. W związku z tym wydaje się, że dość niewielki lęk rodziców może przynajmniej po części wynikać z ich ograniczonej wiedzy o tym, co tak właściwie dzieci oglądają w sieci. Można zatem przypuszczać, że istnieje duża grupa najmłodszych, którzy nie dzielą się ze swoimi rodzicami tym, na co natrafili w internecie. Jest to o tyle niepokojące, że oznacza często całkowity brak wsparcia ze strony dorosłych w poradzeniu sobie przez młodzież z obejrzanym materiałem. W kontekście treści pornograficznych niezwykle istotne wydaje się, by – jak zauważa Mattebo (2014) – zwiększanie wiedzy o tym, jak młodzi ludzie odbierają materiały pornograficzne, jak i lepsze tego rozumienie stwarzało bazę do podjęcia szeroko rozumianych działań profilaktycznych oraz dyskusji z dziećmi i młodzieżą o tego typu treściach.

Pornografia – trudności definicyjne

Opisywanie zjawiska pornografii jest problematyczne, ponieważ nie ma w świecie nauki odgórnie przyjętej definicji, z którą zgodziłaby się większość badaczy. Stąd trudności związane z interpretacją i porównywaniem wyników badań, gdyż najczęściej to

po stronie badanych, a nie badających leżało określenie, czy treści, z którymi zetknęli się respondenci, były pornografią czy też nie. Na przykład, Rothman i Adhia (2015) w swoich badaniach opisały materiały pornograficzne jako takie, które dostępne są od 18 r.ż. (*x-rated*), oraz wykazały, że dla grupy badanej termin *pornografia* był zrozumiały, ponieważ respondenci uznali, że odnosi się do materiału wyraźnie prezentującego treści seksualne właśnie. Niestety, to, czym są te treści seksualne, nie zostało już doprecyzowane¹.

Wyraźnie na ten problem wskazali Short, Black, Smith, Wetterneck i Wells (2011). Przeprowadzili oni badania stanowiące analizę dotychczasowego dorobku nauki na temat szczególnego obszaru pornografii, tj. pornografii internetowej. Przeanalizowali 44 prace m.in. pod kątem tego, jak ich autorzy zdefiniowali materiał pornograficzny w procesie badania. W aż 37 z wybranych do analizy prac badanych nie przedstawiono żadnej definicji pornografii lub autorzy nie umieścili informacji na ten temat w raporcie opisującym wyniki badania. W czterech pracach badawczych opisy pornografii utrzymano na bardzo ogólnym poziomie, wskazując np. na to, że mianem pornografii można określić wszelkiego rodzaju materiały stworzone po to, by podniecały odbiorców (Fisher, Barak, 2001, za: Short i in., 2011), lub zawierające opisy o wyraźnie seksualnym charakterze (Traeen, Nilsen, Stigum, 2006, za: Short i in., 2011), a także obrazy przedstawiające stosunek płciowy bądź teksty opisujące seksualność za pomocą seksualnego słownictwa (Goodson, McCormick, Evans, 2001, za: Short i in., 2011).

Można zatem zauważyć na tym poziomie ogólności pewną próbę scharakteryzowania pornografii przez nie tylko to, czym właściwie jest (czyli, jaki to rodzaj materiału i jaka zawartość go charakteryzuje), ale również przez to, jakie funkcje ma realizować i jakimi właściwościami powinna się cechować. Malamuth i Huppini (2005) połączyli te propozycje i zasugerowali, by mianem pornografii określać te materiały, które w sposób oczywisty prezentują treści seksualne, a ich nadrzędnym zadaniem jest wywołanie u odbiorcy podniecenia seksualnego. Bancroft (2009) z kolei niejako dopełnia te definicje, zamiast terminu *pornografia* wybierając frazę *materiały erotyczne*, przez które rozumie wszystkie te treści, których celem jest wywołanie podniecenia seksualnego przynajmniej u niektórych osób².

1 Sytuacja ta przywołuje na myśl słowa sędziego amerykańskiego Sądu Najwyższego, Pottera Stewarta, który zapytany o definicję pornografii, odparł: „Nie wiem, jak zdefiniować pornografię, ale potrafię ją rozpoznać” (tłum. za: Leiblum, Rosen, 2005).

2 Autor zwraca zatem uwagę na to, że różnych ludzi pobudzają seksualnie różne rzeczy.

Autorzy kolejnego badania z opisywanych przez Short i in. (2011) przedstawili definicję nie tyle pornografii, ile stron internetowych o charakterze seksualnym. Opisali je jako takie, na których zamieszczone są wszelkiego rodzaju treści, zdjęcia, filmy czy nagrania audio przedstawiające ludzi odbywających stosunek seksualny (Braun-Courville, Rojas, 2009, za: Short i in., 2011).

Short i in. (2011) przywołują zaledwie dwa badania (Hald, 2006; Hald, Malamuth, 2008), w których definicja pornografii została bardziej rozbudowana. Za pornografię uznano w nich jakikolwiek produkt, którego celem jest wywołanie lub zwiększenie intensywności odczuć czy myśli o charakterze seksualnym u odbiorcy, i który równocześnie zawiera wyraźny obraz lub opis genitaliów oraz aktu seksualnego³. Ze zbliżonej definicji skorzystali Martyniuk, Dekker, Sehner, Richter-Appelt i Briken (2015), stwierdzając, że pornograficzny jest taki materiał, który bezpośrednio przedstawia genitalia podczas aktywności seksualnej i którego funkcją jest wzmocnienie lub wywołanie u odbiorcy podniecenia, odczuć, myśli lub fantazji o charakterze seksualnym⁴. Z obu przytoczonych definicji wyłączono obrazy przedstawiające mężczyzn bądź kobiety pozujących nago w takiej formie, jak ma to miejsce w magazynach typu *Playboy* czy *Playgirl*⁵. Choć odniesienie do magazynów o zabarwieniu erotycznym jest tu uzasadnione, w XXI wieku to internet stanowi pod wieloma względami najpotężniejsze medium wywierające wpływ na seksualność człowieka (Bancroft, 2009).

Pornografia a internet

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w roku 2016 w Polsce 80,4% gospodarstw domowych miało dostęp do internetu – wśród nich dominowały te, w których mieszkali dzieci. Z badania NASK (2016) wynika natomiast, że 93,4% polskich nastolatków codziennie korzysta w domu z internetu, a 30% – dzięki smartfonom – pozostaje online niemal przez cały czas. Konsekwencją jest właściwie

3 *Any kind of material aiming at creating or enhancing sexual feelings or thoughts in the recipient and, at the same time containing explicit exposure and/or descriptions of the genitals, and clear and explicit sexual acts* (Hald, 2006, za: Short i in., 2005).

4 *[...] any kind of depiction directly showing the genitals during sexual activity and aiming at achieving or enhancing sexual arousal, feelings, thoughts, or fantasies* (Martyniuk i in., 2015).

5 *Images containing men or women posing naked – as in *Playgirl/Playboy* or on nude photos – should not be considered when completing the questionnaire* (Martyniuk i in., 2015). *Materials containing men and women posing or acting naked such as seen in „*Playboy/Playgirl*” did not contain clear and explicit sexual acts and were to be disregarded as pornography* (Hald, 2006, za: Short i in., 2005).

nieograniczony dostęp młodych użytkowników sieci do wszelkiego rodzaju materiałów, w tym treści erotycznych.

Jak wskazuje Gienas (2003), zakłada się, że dotarcie do pornografii w internecie wymaga świadomej aktywności po stronie użytkownika. Mimo to warto zauważyć, że zdarzają się komunikaty reklamowe zawierające treść pornograficzną na portalach o zupełnie innej tematyce czy strony pornograficzne, których adres sugeruje nieerotyczną zawartość (np. znajdują się w domenie .edu), tym samym wprowadzając użytkownika w błąd (Gienas, 2003). Cameron i in. (2005) ujawnili sytuacje, w których nastolatki docierały do stron pornograficznych, szukając informacji o zdrowiu lub związkach. Powstaje więc pytanie o to, jaka część dzieci trafia na takie materiały w sposób zupełnie nieintencjonalny.

Co więcej, twórcy stron pornograficznych wprowadzają różnego rodzaju zabezpieczenia mające w założeniu chronić najmłodszych – najczęściej w postaci komunikatów o pornograficznym charakterze portalu i wymaganej pełnoletności⁶. Istnieją również zabezpieczenia, które mogą wprowadzać rodzice (tzw. programy do kontroli rodzicielskiej), jednak czynią to stosunkowo rzadko. Co ciekawe, choć część najmłodszych uznaje brak blokad czy zasad dotyczących korzystania z internetu za przejaw zaufania, zdaniem niektórych badanych dowodzi to raczej braku zainteresowania ze strony rodziców tym, co robi ich dziecko (Cameron i in., 2005).

Pozostaje pytanie, na ile skuteczne są wspomniane zabezpieczenia, czy faktycznie blokują dostęp najmłodszym do treści domyślnie stworzonych dla dorosłych oraz czy jakkolwiek chronią małoletnich przed kontaktem z treściami pornograficznymi?

Kontakt dzieci i młodzieży z pornografią – rozpowszechnienie i charakterystyka zjawiska

W ostatnich latach przeprowadzono kilka badań, w których wykazano, że opisane zabezpieczenia nie są skuteczne lub że ich skuteczność jest niewielka.

Izdebski (2012) w badaniach w grupie 5533 uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych wykazał, że 77,5% z nich miało już kontakt z pornografią (pytanie dotyczyło różnych form materiałów pornograficznych: magazynów, filmów czy treści dostępnych w internecie). Istotnie częściej byli to chłopcy niż dziewczyny (90,6 vs 64,4%). W tych badaniach 14,3% respondentów stwierdziło, że widziało pornografię

⁶ Potwierdzenie pełnoletności następuje poprzez wybranie odpowiedniej opcji – nie ma zatem pewności, że osoba odwiedzająca stronę w rzeczywistości skończyła 18 lat.

przedstawiającą seks z przemocą, 17,4% – seks ludzi ze zwierzętami, a 5,6% – kontakty seksualne między osobą dorosłą a dzieckiem. Zatem część młodych ludzi dotarła do materiałów określanych mianem *twardej pornografii*.

Według badań EU Kids Online (Kirwil, 2011) realizowanych w 2010 r. w grupie 1034 dzieci w wieku 9–16 lat z pornografią w internecie mają kontakt również młodsze dzieci. Spośród respondentów 15% zadeklarowało, że widziało na stronach internetowych materiały wyraźnie związane z seksem, a 17% przyznało również, że otrzymało wirtualne wiadomości o treści wyraźnie związanej z seksem.

W już przywoływanych niemiecko-polskich badaniach Martyniuk i in. (2015) wzięli udział studenci w wieku 18–26 lat. Można się z nich dowiedzieć o tym, w jakim wieku młodzi ludzie po raz pierwszy docierali do treści erotycznych. W przypadku polskiej grupy badanych ($n = 1135$) deklarowana średnia wieku pierwszego zetknięcia się z pornografią wśród kobiet wyniosła 14,41 roku, a w przypadku mężczyzn – 13,05 roku, zatem chłopcy oglądali pierwsze materiały pornograficzne ponad rok wcześniej niż dziewczyny

Z raportu na podstawie badań EU NET ADB (Makaruk, Wójcik, 2012) przeprowadzonych na próbie 2045 respondentów wynika natomiast, że 67,3% nastolatków w wieku 14–17 lat zetknęło się w internecie z materiałami o charakterze pornograficznym w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Jest to najwyższy odsetek wśród badanych krajów. Częściej byli to chłopcy, wśród których kontakt z pornografią zadeklarowało 75,2%, niż dziewczyny, z których do obejrzenia treści erotycznych przyznało się 60,1% (Włodarczyk, 2013).

Dane zebrane w grupie 689 dzieci w badaniu Megapanel firmy PBI w 2015 r. nie opierają się na deklaracjach respondentów i tym samym są wolne od ograniczenia, jakim może być niechęć młodych ludzi do przyznania się do wchodzenia na strony pornograficzne. Jak wynika ze zgromadzonych informacji, 32% dzieci i młodzieży w wieku 7–18 lat miało kontakt z erotyką i pornografią w internecie w miesiącu poprzedzającym badanie. Odsetek ten był trochę niższy w grupie najmłodszych i wyniósł 27% u dzieci w wieku 7–12 lat, 33% wśród dzieci w wieku 13–15 lat i 45% wśród dzieci w wieku 16–18 lat. Z danych Megapanelu wynika także, jakie konkretne serwisy były odwiedzane przez badanych. Okazało się, że były to zarówno duże, komercyjne strony pornograficzne, takie jak redtube.com czy pornhub.com, ale też serwisy podobne do bigbangempire.com (gdzie użytkownik bierze udział w grze, w której jego zadaniem jest stworzenie gwiazdy filmów pornograficznych i kierowanie jej karierą).

Badania przeprowadzone przez Fundację Orange we współpracy z Fundacją Dajemy Dzieciom Siłę w 2016 r. na próbie obejmującej 500 dzieci i nastolatków w wieku 10–18 lat pokazały, że łącznie 19% z nich widziało strony lub treści

przeznaczone tylko dla dorosłych. Zdaniem respondentów 26% z tych materiałów stanowiły strony o charakterze erotycznym. Jednocześnie warto zauważyć, że aż 89% badanych zadeklarowało, że trafiło na takie strony przypadkowo.

Rozbieżność danych dotyczących nasilenia kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią w Polsce jest zatem bardzo duża – od 19% w badaniach Fundacji Orange i FDDS (2016) do 77,5% w badaniach Izdebskiego (2012). Wydaje się, że różnice w wynikach biorą się przede wszystkim z tego, jakie grupy wiekowe zostały uwzględnione w danych badaniach – im starsi respondenci, tym większy odsetek osób mających doświadczenia z treściami erotycznymi. Druga kwestia, z której mogą wynikać różnice, jest związana z tym, co zostało uznane przez badaczy za treści pornograficzne i czy badanie dotyczyło tylko materiałów internetowych czy również innych (gazet, filmów itd.), jak miało to miejsce w badaniach Izdebskiego (2012). Trzecią kwestią jest przedział czasowy uwzględniony w badaniu (czy pytano o doświadczenia z całego życia, czy np. ostatniego roku bądź miesiąca).

Dane gromadzone na świecie są bardzo różne, ale także pokazują prawidłowość, że dzieci i młodzież do materiałów pornograficznych docierają właściwie wszędzie. Mniej więcej co czwarty grecki nastolatek w sposób celowy odwiedza strony internetowe z zawartością o charakterze pornograficznym (Tsitsika i in., 2009). W USA ten odsetek jest wyższy i wynosi 42%, przy czym 66% dzieci z tej grupy (w wieku 10–17 lat) zadeklarowało wyłącznie niechciany kontakt z materiałami erotycznymi (Wolak, Mitchell, Finkelhor, 2007). W badaniach szwedzkich aż 86% uczniów liceum potwierdziło, że oglądało kiedyś pornografię (Häggström-Nordin, Hanson, Tydén, 2005), a w badaniach tajwańskich odsetek ten waha się od 38% (Lo, Wei, 2005) do 71,1% (Chen i in., 2013).

Uwidaczniają się zatem pewne tendencje. Po pierwsze, wszystkie badania dotyczące Polski pokrywają się z doniesieniami ze świata i potwierdzają, że w przypadku dzieci i młodzieży większy kontakt z pornografią deklarują chłopcy (Häggström-Nordin i in., 2005; Johansson, Hammarén, 2007; Sabina, Wolak, Finkelhor, 2008; Tsaliki, 2011; Tsitsikia i in., 2009). Być może nawet na wczesnych etapach rozwoju ta rozbieżność między płciami wynika z uwarunkowań kulturowych i jest powiązana z tym, że w społeczeństwach zachodnich większe przyzwolenie na oglądanie pornografii otrzymują mężczyźni niż kobiety (Hammarén, Johansson, 2002, za: Löfgren-Mårtenson, Månsson, 2009). Peter i Valkenburg (2016) dodają, że częstszymi odbiorcami pornografii są chłopcy słabiej związani z rodziną oraz tacy, których sytuacja rodzinna jest skomplikowana.

Ponadto część dzieci dociera do treści pornograficznych w sposób nieintencjonalny, np. za pośrednictwem otrzymanych e-maili (FDDS, 2017; Kirwil, 2010; Orange,

2016). Wbrew zabezpieczeniom twórców stron z treściami pornograficznymi i mimo starań rodziców (programy do kontroli rodzicielskiej) znaczna część dzieci i młodzieży przed ukończeniem 18 r.ż. ogląda (umyślnie bądź nie) materiały erotyczne.

Stajemy zatem przed trudnym pytaniem o to, czy istnieją i jaki mogą mieć charakter konsekwencje takich doświadczeń dla rozwoju psychicznego, społecznego i seksualnego jednostki.

Konsekwencje kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią

Nie ma jednoznacznej opinii badaczy co do tego, jak właściwie oglądanie treści erotycznych wpływa na młodych ludzi (Mattebo, 2014). Flood (2009), analizując wyniki różnych badań na temat pornografii, zwraca uwagę na możliwe zróżnicowanie konsekwencji ze względu na kontekst sytuacji, cechy odbiorcy i jego zaangażowanie w odbiór materiału. Istnieje jednak pewna zgodność, że wpływ oglądania treści o charakterze pornograficznym w przypadku dzieci i młodzieży jest swoisty, ponieważ postawy i zachowania tej części populacji są bardziej chaotyczne i mniej ukształtowane niż u dorosłych (Malamuth, Huppín, 2005).

Mówiąc o konsekwencjach kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią, można je rozważać ze względu na sfery, w których do nich dochodzi. Warto wyróżnić sferę psychiczną, społeczną i seksualną. Przedstawiona analiza opisuje każdy z tych obszarów, należy jednak zaznaczyć, że wskazany podział jest umowny, a wszystkie wymienione sfery przenikają się wzajemnie, nieustannie na siebie wpływając.

Sfera psychiczna

Izdebski (2012) w przywołanych już badaniach nastolatków analizował m.in. wpływ pornografii na młodzież. Spośród badanych 33% zadeklarowało, że kontakt z treściami o charakterze pornograficznym wzbudził w nich negatywne emocje. Młodzi ludzie twierdzili, że po obejrzeniu materiałów pornograficznych czuli zniechęcenie, przygnębienie lub obrzydzenie. Z kolei 30% respondentów deklarowało, że oglądaniu pornografii towarzyszyło im podniecenie, podekscytowanie lub zainteresowanie, czyli uczucia, które Izdebski (2012) określa mianem pozytywnych. Najliczniejszą grupę, do której należy 37% badanych, stanowią te osoby, które przyznały, że obejrzone materiały pornograficzne nie wywarły na nich żadnego wrażenia – byli to tzw. obojętni.

W badaniach EU NET ADB (Włodarczyk, 2013) 45% dziewczyn i 31% chłopców, z osób które natrafiły w internecie na materiały pornograficzne, przyznało,

że to doświadczenie było dla nich niepokojące. Równocześnie kontaktem z treściami erotycznymi średnio lub bardzo przejęło się 40,9% dziewczyn i 36,7% chłopców. Na podstawie wyników cytowanych badań i innych doniesień Włodarczyk (2013) wnioskuję, że choć część nastolatków może szukać materiałów pornograficznych w internecie, to jest też pewna część, która może na nie trafić nieumyślnie, a dla znaczącej grupy młodych ludzi kontakt z tego typu treściami jest niepokojący.

Projekt EU Kids Online (Kirwil, 2011) ujawnił, że choć dzieci dość często oglądają w sieci treści erotyczne oraz otrzymują wiadomości mailowe związane z seksem, niewielka ich część odbiera te doświadczenia jako krzywdzące. W Polsce tylko u 15% spośród tych dzieci, które doznały zagrożeń związanych z oglądaniem pornografii, doświadczenia te prowadziły do negatywnych stanów emocjonalnych. Autorzy projektu zwracają jednak uwagę, że odsetek ten jest bardzo znaczący, gdy przełoży się go na przykre doświadczenia emocjonalne kryjących się za nim dzieci.

Löfgren-Mårtenson i Månsson (2009) stwierdzili, że silniejsze negatywne odczucia związane z oglądaniem pornografii występują u nastoletnich dziewczyn niż u chłopców, ale zwrócili uwagę na ambiwalencję pojawiającą u przedstawicieli obojga płci względem materiałów erotycznych.

Häggström-Nordin, Sandberg, Hanson, Tydén (2006) na podstawie wywiadów z młodymi ludźmi stwierdzili, że reakcja emocjonalna na materiał pornograficzny zależy także od jego zawartości – badani w tej grupie podkreślali, że oglądanie jednego filmu może być przyjemne i podniecające, podczas gdy kolejny może wzbudzać obrzydzenie i poczucie winy, np. ze względu na sceny przemocy.

Warto zauważyć, że niektóre dzieci odczuwają niepokój po nieumyślnym kontakcie z materiałem pornograficznym nie ze względu na jego zawartość, ale z obawy przed potencjalną reakcją rodziców na tę sytuację (Aisbett, 2001; Thornburgh and Lin, 2002, za: Flood, 2009).

Zdaniem części badaczy oglądanie pornografii może być dla nastolatków źródłem kompleksów dotyczących ich wyglądu (Izdebski, Wąż, 2014). W szwedzkich badaniach (Löfgren-Mårtenson, Månsson, 2009) dziewczyny ujawniły w wywiadach, że obawiają się porównań własnego wyglądu do aktorek z filmów pornograficznych i tego, że wypadną w nich niekorzystnie. Johansson i Hammarén (2007) wykazali natomiast, że nastolatki, które oglądały materiały pornograficzne, deklarowały większe zadowolenie ze swojego ciała i częściej uważały, że wyglądają dobrze czy seksownie. Owens, Behun, Manning i Reid (2012) na podstawie przeglądu piśmiennictwa stwierdzili, że chłopcy po kontakcie z pornografią nie tyle byli niezadowoleni z wyglądu swojego ciała, ile z jego funkcji. Obawiali się, że nie będą charakteryzowali się taką sprawnością seksualną, jak aktorzy na filmach pornograficznych.

Ybarra i Mitchell (2005) zwracają uwagę, że użytkownicy sieci oglądający materiały pornograficzne online częściej przejawiają objawy depresji – badacze są jednak ostrożni w wyciąganiu wniosków przyczynowo-skutkowych. Ponadto osoby regularnie oglądające pornografię mają gorsze osiągnięcia w nauce (Beyens, Vandenbosch, Eggermont, 2015) oraz istotnie częściej używają alkoholu i narkotyków (Svedin, Åkerman, Priebe, 2011).

Sfera społeczna

Pornografia może również kształtować mylne przekonania na temat relacji (Tsitsika i in., 2009). Rothman, Kaczmarek, Burke, Jansen i Baughman (2015) podkreślają, że pornografia wywiera na młodych ludzi presję, by zachowywali się lub próbowali się zachowywać w sposób, który widzą w materiałach erotycznych. To z kolei może być elementem budowania niezdrowych relacji partnerskich.

Badania wśród duńskiej młodzieży wykazały związek między oglądaniem filmów pornograficznych online a postrzeganiem kobiet jako obiektów seksualnych – zarówno przez chłopców, jak i dziewczyny (Peter, Valkenburg, 2007).

Z kolei w szwedzkich badaniach (Löfgren-Mårtenson, Månsson, 2009) pojawił się rzadko poruszany w innych publikacjach wątek związany z kreowaniem fałszywego obrazu mężczyzn w związku z pornografią. Badani podczas grup fokusowych wskazywali np., że zdaniem dziewczyn wszyscy chłopcy oglądają pornografię przez cały czas, co jest ich zdaniem krzywdzącym poglądem. Badani obu płci zgodzili się tu również co do funkcji, jaką pełnią kobiety w filmach pornograficznych, opisując ją jako skoncentrowaną na tym, by zaspokoić potrzeby seksualne mężczyzn.

W badaniach Cameron i in. (2005) podczas grup fokusowych online badani nastoletni chłopcy deklarowali, że oglądanie seksualizujących treści w internecie nie wpływa na ich postrzeganie kobiet czy własnych związków. Döring (2009) na podstawie przeglądu piśmiennictwa pisze w związku z tym o efekcie trzeciej osoby – w licznych badaniach uczestnicy pytani o szkodliwy wpływ pornografii przyznają, że takowy występuje, ale w stosunku do innych, a nie ich samych.

Co ważne, Peter i Valkenburg (2016), analizując projekty dotyczące zjawiska pornografii, stwierdzili, że związek między oglądaniem pornografii a prezentowaniem silnych stereotypowych przekonań na temat ról płciowych nie daje się jednoznacznie określić na podstawie dotychczasowych prac naukowych i wymaga dalszej eksploracji.

Sfera seksualna

Nie da się opisać wpływu pornografii na młodzież bez scharakteryzowania mogących wystąpić w sferze seksualnej konsekwencji oglądania materiałów erotycznych. Wśród badaczy, na co wskazują Owens i in. (2012), panuje zgoda co do tego, że nastolatki mogą uczyć się zachowań o charakterze seksualnym przez obserwację treści pornograficznych.

Mattebo (2014) zwraca uwagę, że kiedy pornografia traktowana jest przez młodych ludzi równocześnie jako źródło stymulacji seksualnej i wiedzy o seksualności, to korzystanie z niej może wówczas skutkować wykreowaniem fałszywego obrazu tego, jak powinien przebiegać stosunek płciowy. Podobnie Tsitsika i in. (2009) wskazują, że pornografia może kształtować nierealistyczne oczekiwania wobec życia seksualnego. Rothman i in. (2015) na podstawie wywiadów z młodymi Afroamerykanami i Latynosami mieszkającymi w USA stwierdzili, że większość respondentów oglądała pornografię po to, by nauczyć się, jak odbywać stosunki seksualne. Dalszą konsekwencją jest to, że na skutek dokładnego odwzorowywania pozycji i zachowań widzianych w materiałach pornograficznych wielu młodych ludzi deklaroowało brak przyjemności z seksu (lub nawet odczuwanie bólu w trakcie kontaktów intymnych). Podobne informacje podczas wywiadów uzyskali Arrington-Sanders i in. (2015): badani opisywali nawet naśladowanie dźwięków czy gestów, które są prezentowane w produkcjach pornograficznych. W tych wywiadach pojawił się dodatkowy wątek dotyczący orientacji seksualnej – młodzi ludzie deklarowali, że odkrywali swoją seksualność, swoje preferencje i swoją orientację, obserwując reakcje własnego ciała na materiał pornograficzny (kiedy nie podniecał ich stosunek seksualny między kobietą a mężczyzną, wiązali to z własną orientacją homoseksualną).

W szwedzkich badaniach (Löfgren-Mårtenson, Månsson, 2009) podczas rozmów indywidualnych z nastolatkami okazało się, że nie chcą one oglądać filmów pornograficznych wspólnie z partnerem, m.in. dlatego, że obawiają się, iż w wyniku zestawienia ich niewielkiego doświadczenia seksualnego ze scenami przedstawionymi w materiale erotycznym okaże się, że stosunek seksualny na ekranie prezentuje się lepiej niż w rzeczywistości, a to z kolei wywoła rozczarowanie u partnera. W tych samych badaniach wykazano, że choć młodzi Szwedzi podchodzą krytycznie do wiedzy, jaką można czerpać z pornografii, to równocześnie uznają ją za inspirujące źródło informacji o nowych pozycjach czy technikach seksualnych. Ciekawym wątkiem, który się ujawnił w opisywanym projekcie, jest obawa młodych kobiet przed tym, że ich partnerzy będą oczekiwali od nich zachowań prezentowanych na filmach pornograficznych. Badani mężczyźni deklarowali brak chęci do odwzorowywania

wszystkiego, co widzą w materiałach erotycznych, podkreślając, że ich własne funkcjonowanie seksualne jest czymś całkowicie odrębnym od tego, co oglądają w filmach. Tym samym opisywali oni wyodrębnienie pewnego obszaru seksualności ze swojego życia i odseparowanie go od swojej intymności – rodzi to pytanie, czy taka separacja jest w ogóle możliwa.

Häggsström-Nordin i in. (2006) w trakcie wywiadów z nastolatkami i młodymi dorosłymi usłyszeli, że ludzie mogą uczyć się technik seksualnych za pomocą materiałów erotycznych, ale równocześnie treści te mogą być źródłem dziwacznych pomysłów, które inaczej nigdy nie przyszłyby komuś do głowy.

Raport Instytutu Badań Edukacyjnych (2015) dowodzi z kolei, że większość osiemnastolatków w Polsce (75%) ma świadomość nierzeczywistego obrazu seksu przedstawianego w filmach pornograficznych. Wydaje się, że z tego powodu niewielka część młodych osób (29%) wymienia pornografię jako źródło informacji o seksualności człowieka. Autorzy raportu wskazują jednak na prozaiczny powód takiego stanu rzeczy – bardzo duże zróżnicowanie między płciami. Jedynie 14% osiemnastolatek uznało materiały pornograficzne za źródło wiedzy, natomiast w przypadku osiemnastolatków ten odsetek wynosił aż 44%.

Badania szwedzkie (Häggsström-Nordin i in., 2005) z udziałem uczniów szkoły licealnej wykazały, że mężczyźni częściej korzystający z materiałów pornograficznych częściej odbywali stosunki analne, niż mężczyźni, którzy rzadziej oglądali pornografię. Taki sam związek w badaniach późniejszych uzyskali Johansson i Hammarén (2007). Stwierdzili oni także, że nastolatki, które kiedykolwiek miały styczność z pornografią, mniej wstydziły się masturbacji, częściej podejmowały jednorazowe kontakty seksualne i uważały, że seks bez miłości nie jest niczym złym, podobnie jak prostytutka czy pornografia. Badania pokazują również, że oglądanie pornografii może prowadzić do wczesnego podejmowania zachowań o charakterze seksualnym (Brown, L'Engle, 2009), a ponadto zwiększać przyzwolenie na angażowanie się w ryzykowne zachowania seksualne (Braun-Courville, Rojas, 2009). Jak wskazują Peter i Valkenburg (2016) w swoim przeglądzie, nie ma jednak jednoznacznych dowodów na to, by częstsze oglądanie pornografii było związane z posiadaniem większego osobistego doświadczenia w podejmowaniu różnorodnych form zachowań seksualnych. Badacze ci podkreślają też, że w badaniach brakuje uwzględniania moderatorów zmieniających związek między oglądaniem pornografii a realizacją seksualną.

Część autorów zwraca uwagę na to, że pornografia, w której pokazane są stosunki jedнопłciowe, stanowi przeciwwagę dla heteronormatywnej rzeczywistości (Hillier i in., 2001), a z innej strony pojawiają się głosy, że filmy przedstawiające homoseksualistów wzmacniają i utrwalają społeczne nierówności (Kendall, 2004, za:

Flood, 2009). Nie da się ukryć, że w wywiadach z nastolatkami przeprowadzonymi przez Arrington-Sanders i in. (2015) młodzi ludzie opisywali pornografię jako jedyne źródło wiedzy o tym, jak może wyglądać stosunek seksualny między osobami tej samej płci.

Zdaniem niektórych badaczy (Flood, 2009) najbardziej niepokojący jest związek między oglądaniem pornografii a stosowaniem agresji seksualnej (Flood, Hamilton, 2003). Ybarra i Mitchell (2005) przypominają tu jednak, że zjawisko agresji jest złożone i związane z licznymi czynnikami, a częstsze korzystanie z pornografii może być elementem zachowania osób cechujących się większą agresją (a nie przyczyną tej agresji). Malamuth i in. (2000, za: Flood, 2009) opisują cykl reakcji, tłumacząc, że mężczyźni, którzy z większym prawdopodobieństwem będą stosować agresję seksualną, mogą silniej podniecać się w wyniku oglądania przemocy, a także być bardziej podatnymi na wpływ tego typu przekazów medialnych.

Podsumowanie

Wbrew panującemu dość powszechnie przekonaniu dorosłych znaczna część dzieci i młodzieży w Polsce i innych krajach ma kontakt z pornografią. Rothman i in. (2015), odnosząc się do swoich wywiadów z młodymi ludźmi, wskazują na dużą łatwość w docieraniu do treści pornograficznych – zarówno w domu, jak i w szkole – dzięki wszelkiego rodzaju urządzeniom elektronicznym. Mimo to, choć znaczna część badań koncentruje się na materiałach wirtualnych, prowadzone w przyszłości projekty powinny uwzględniać również inne media. Ybarra i Mitchell (2005) stwierdzili wręcz, że dzieci, które oglądają w internecie treści erotyczne, mają najczęściej 14 lat lub więcej, podczas gdy najmłodszy częściej mówią o kontakcie z bardziej tradycyjnymi formami materiałów pornograficznych. Zatem dla pełnego oszacowania skali zjawiska niezbędne jest zoperacjonalizowanie pojęcia pornografii i uwzględnienie różnych jej rodzajów (odnosząc się tak do formy, jak i prezentowanych treści – co postulują Peter i Valkenburg [2016]).

Ybarra i Mitchell (2005) oraz Owens i in. (2012) podkreślają też, że nastolatki wykorzystujące internet do odnalezienia materiałów o charakterze seksualnym przejawiają zachowania właściwe dla wieku, które wynikają z naturalnej chęci zaspokojenia ciekawości. Jak jednak stwierdza Bancroft (2009), internet ma szczególny potencjał do rozpowszechniania wiedzy o bezpiecznych i odpowiedzialnych zachowaniach seksualnych, ale równocześnie medium to charakteryzuje niepokojący potencjał do wyrządzania szkód.

Na podstawie licznych doniesień można stwierdzić, że oglądanie materiałów pornograficznych może znacząco i najczęściej w negatywny sposób wpływać na sfery: psychiczną, społeczną i seksualną w życiu młodych ludzi. Svedin i in. (2011) zwracają w związku z tym uwagę na to, by pornografia nie stała się dominującym czynnikiem w seksualnej socjalizacji nastolatków. Flood i Hamilton (2003) postulują ograniczenie dostępu do treści seksistowskich czy prezentujących przemoc seksualną, z równoczesnym tworzeniem materiałów odpowiednich dla danego etapu rozwojowego. Co ważne w tym kontekście – jak konkludują Owens i in. (2012) w swoim przeglądzie badań – nawet jeśli młodzi ludzie potrafią oddzielić seksualną fikcję prezentowaną w produkcjach pornograficznych od rzeczywistości, to wciąż pozostają pod wpływem obrazów, które są im prezentowane.

Istotne są również wskazania dla rodziców i specjalistów pracujących z młodzieżą. W swoich badaniach Löfgren-Mårtenson i Månsson (2009) usłyszeli od młodych ludzi, że konieczne jest poruszanie wątku pornografii na zajęciach w szkole tak, by osoby bez wystarczającego wsparcia społecznego znalazły bezpieczną przestrzeń do dyskusji o treściach, które mogły wzbudzić ich niepokój. Häggström-Nordin i in. (2006) formułują podobny postulat, podkreślając istotność wzbudzania krytycznego myślenia i uważności wśród młodych osób. Ważne, by specjaliści uświadomili sobie, jak duża jest skala zjawiska kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią. Wydaje się to kluczowe dla zrozumienia problemu i w konsekwencji wyznaczenia podstawy dyskusji o tego typu treściach z najmłodszymi.

E-mail autorki: katarzyna.pilarczyk@amu.edu.pl.

Bibliografia

- Arrington-Sanders, R., Harper, G. W., Morgan, A., Ogunbajo, A., Trent, M., Fortenberry, J. D. (2015). The role of sexually explicit material in the sexual development of same-sex-attracted Black adolescent males. *Archives of Sexual Behavior*, 44(3), 597–608. DOI: 10.1007/s10508-014-0416-x.
- Bancroft, J. (2009). *Seksualność człowieka*. Wrocław: Elsevier Urban & Partner.
- Beyens, I., Vandenbosch, L., Eggermont, S. (2015). Early Adolescent Boys' Exposure to Internet Pornography: Relationships to Pubertal Timing, Sensation Seeking, and Academic Performance. *Journal of Early Adolescence*, 35(8), 1045–1068. DOI: 10.1177/0272431614548069.

- Braun-Courville, D. K., Rojas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviours. *Journal of Adolescent Health*, 45(2), 156–162. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2008.12.004.
- Brown, J. D., L'Engle, K. L. (2009). X-Rated: Sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media. *Communication Research*, 36, 129–151. DOI: 10.1177/0093650208326465.
- Cameron, K. A., Salazar, L. F., Bernhardt, J. M., Burgess-Whitman, N., Wingood, G. M., DiClemente, R. J. (2005). Adolescents' experience with sex on the web: Results from online focus groups. *Journal of Adolescence*, 28(4), 535–540. DOI: 10.1016/j.adolescence.2004.10.006.
- CBOS (2015). *Dzieci i młodzież w internecie – korzystanie i zagrożenia z perspektywy opiekunów, Komunikat z badań*. Pobrane z: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_110_15.PDF.
- Chen, A., Leung, M., Chen, C., Yang, S. (2013). Exposure to internet pornography among taiwanese adolescents. *Social behavior and personality: An international journal*, 41(1), 157–164.
- Döring, N. M. (2009). The Internet's impact on sexuality: A critical review of 15 years of research. *Computers in Human Behavior*, 25, 1089–1101. DOI: 10.1016/j.chb.2009.04.003.
- Flood, M., Hamilton, C. (2003). *Youth and Pornography in Australia: Evidence on the Extent of Exposure and Likely Effects*. Canberra: The Australia Institute.
- Flood, M. (2009). The Harms of Pornography Exposure Among Children and Young People. *Child Abuse Review*, 18, 384–400. DOI: 10.1002/car.1092.
- Gienas, K. (2003). Pornografia w Internecie – zarys problematyki. *Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej*, 3, 1–8.
- GUS (2016). *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2016 r.* Warszawa: GUS.
- Häggström-Nordin, E., Hanson, U., Tydén, T. (2005). Associations between pornography consumption and sexual practices among adolescents in Sweden. *International Journal of STD & AIDS*, 16, 102–107. DOI: 10.1258/0956462053057512.
- Häggström-Nordin, E., Sandberg, J., Hanson, U., Tydén, T. (2006). 'It's everywhere!' Young Swedish people's thoughts and reflections about pornography. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 20, 386–393. DOI: 10.1111/j.1471-6712.2006.00417.x.
- Hillier, L., Kurdas, C., Horsley, P. (2001). *'It's Just Easier' The Internet as a Safety-Net for Same Sex Attracted Young People*. Australian Research Centre in Sex, Health & Society, Melbourne: Latrobe University. Pobrane z: <http://unh.edu/ccrc/pdf/CV238.pdf>.

- IBE (2015). *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności. Raport z badania*. Pobrane z: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2015/07/raport-ibe-ekd.pdf>.
- Instytut Badawczy NASK (2016). *Nastolatki 3.0. Wybrane wyniki ogólnopolskiego badania uczniów w szkołach*. Warszawa: Instytut Badawczy NASK.
- Izdebski, Z. (2012). *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Izdebski, Z., Wąż, K. (2014). Zdrowie seksualne i reprodukcyjne młodzieży. *Zdrowie Publiczne i Zarządzanie*, 12(1), 45–55.
- Johansson, T., Hammarén, N. (2007). Hegemonic Masculinity and Pornography: Young people's attitudes toward and relations to pornography. *The Journal of Men's Studies*, 15(1), 57–70.
- Kirwil, L. (2011). *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo – część 2. Częściowy raport z badań EU Kids Online II przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9–16 lat i ich rodziców*. Warszawa: SWPS – EU Kids Online - PL.
- Leiblum, S. R., Rosen, R. C. (2005). *Terapia zaburzeń seksualnych*. Gdańsk: GWP.
- Lo, V., Wei, R. (2005). Exposure to Internet Pornography and Taiwanese Adolescents' Sexual Attitudes and Behavior. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(2), 221–237. DOI: 10.1080/01292989909359614.
- Löfgren-Mårtenson, L., Månsson, S.-A. (2010). Lust, Love, and Life: A Qualitative Study of Swedish Adolescents' Perceptions and Experiences with Pornography. *Journal of Sex Research*, 47(6), 568–579. DOI: 10.1080/00224490903151374.
- Fundacja Orange (2016). *Rodzice i dzieci wobec zagrożeń dzieci w Internecie*. Pobrane z: https://fundacja.orange.pl/files/user_files/user_upload/badania/Rodzice_i_dzieci_wobec_zagrozen_dzieci_w_Internecie_23.09_AKv.pdf.
- Makaruk, K., Wójcik, S. (2013). Nadużywanie internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 35–48.
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Michalski, P. (2017). *Kontakt dzieci i młodzieży z pornografią. Raport z badań*. Pobrane z: http://fdds.pl/wp-content/uploads/2017/12/Raport-kontakt_dzieci_i_mlodziy_z_pornografi%C4%85.pdf.
- Malamuth, N., Huppín, M. (2005). Pornography and teenagers: the importance of individual differences. *Adolescent Medicine Clinics*. 16(2), 315–326. DOI: 10.1016/j.admecli.2005.02.004.
- Martyniuk, U., Dekker, A., Sehner, S., Richter-Appelt, H., Briken, P. (2015). Religiosity, sexual myths, sex taboos, and pornography use: A cross-national comparison of

- Polish and German university students. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(2).
- Mattebo, M. (2014). *Use of Pornography and its Associations with Sexual Experiences, Lifestyles and Health among Adolescents*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Owens, E., Behun, R., Manning, J., Reid, R. (2012). The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addictions and Compulsivity*, 19, 99–122. DOI: 10.1080/10720162.2012.660431.
- Peter, J., Valkenburg, P. M. (2007). Adolescents' exposure to a sexualized media environment and their notions of women as sex objects. *Sex Roles*, 56, 381–395.
- Polskie Badania Internetu (2015). *Diagnoza korzystania z internetu przez dzieci w Polsce*. Warszawa: PBI i Fundacja Dzieci Niczyje.
- Rothman, E. F., Adhia, A. (2015). Adolescent Pornography Use and Dating Violence among a Sample of Primarily Black and Hispanic, Urban-Residing, Underage Youth. *Behavioral Sciences*, 6(1), 1. DOI: 10.3390/bs6010001.
- Rothman, E. F., Kaczmarek, C., Burke, N., Jansen, E., Baughman, A. (2015). "Without Porn... I Wouldn't Know Half the Things I Know Now": A Qualitative Study of Pornography Use Among a Sample of Urban, Low-Income, Black and Hispanic Youth. *Journal of Sex Research*, 52(7), 736–746. DOI: 10.1080/00224499.2014.960908.
- Sabina, C., Wolak, J., Finkelhor, D. (2008). The Nature and Dynamics of Internet Pornography Exposure for Youth. *Cyber psychology & behavior*, 11(6), 1–3. DOI: 10.1089/cpb.2007.0179.
- Short, M. B., Black, L., Smith, A. H., Wetterneck, C. T., Wells, D. E. (2011). A Review of Internet Pornography Use Research: Methodology and Content From the Past 10 Years. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 10(10), 1–12. DOI: 10.1089/cyber.2010.0477.
- Svedin, C. G., Åkerman, I., Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence*, 34, 779–788. DOI: 10.1016/j.adolescence.2010.04.010.
- Tsaliki, L. (2011). Playing with porn: Greek children's explorations in pornography. *Sex Education*, 11(3), 293–302.
- Tsitsika, A., Critselis, E., Kormas, G., Konstantoulaki, E., Constantopoulos, A., Kafetzis, D. (2009). Adolescent pornographic internet site use: a multivariate regression analysis of the predictive factors of use and psychosocial implications. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(5), 545–550. DOI: 10.1089/cpb.2008.0346.

- Peter, J., Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 509–531. DOI: 10.1080/00224499.2016.1143441.
- Włodarczyk, J. (2013). Zagrożenia związane z korzystaniem z internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 49–68.
- Wolak, J., Mitchell, K., Finkelhor, D. (2007). Unwanted and Wanted Exposure to Online Pornography in a National Sample of Youth Internet Users. *Pediatrics*, 119(2), 247 – 257. DOI: 10.1542/peds.2006–1891.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2005). Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. *CyberPsychology and Behavior*, 8, 473–486. DOI: 10.1089/cpb.2005.8.473.

Analysis of the phenomenon of exposure between children and teenagers with pornography in the light of theory and current research results

Pornographic material is any product containing explicit sexual descriptions, designed to increase sexual arousal of some of its users. Intentionally it is created for adults. However, the results of many studies from Poland as well as from other countries prove a significant amount of children and adolescents are exposed to such material. Also, because of the internet youth are able to access pornography very easily. There is a question about the influence of pornography consumption among the youngest. It is important to analyse that problem carefully, so suitable preventive and educational programs designed for children and adolescents could be made.

KEYWORDS:

PORN, INTERNET, SEXUAL DEVELOPMENT

Cytowanie:

Pilarczyk, K. (2017). Analiza zjawiska kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią w świetle teorii i dotychczasowych wyników badań. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(3).

Artykuł jest dostępny na licencji *Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska*.